RUS FELSEFESİNDE YENİ-KANTÇILIK

Kasım MÜMİNOĞLU*

NEW-KANTIANISM IN RUSSIAN PHILOSOPHY

Öz

Rus felsefesinde Yeni-Kantçılığın birçok açıdan ele alınması gerektiği bir gerçektir. Yeni Kantçılığın, her yerde olduğu gibi, Rusya'da da ortaya çıkışını hazırlayan faktörler XIX. ve XX yüzyılın Batı siyasi ve toplumsal yaşamı olmuştur. Makalede Yeni-Kantçılığın Rusya'da doğuşuna öncülük eden Aleksander İvanovich Vvedenskiy, İvan İvanovich Lapshin, Georgi Ivanovich Chelpanov, Georgi Davidovich Gurvitch, Hessen Sergey İosifovich, Boris Valentinovich Yakovenko, Fedor Avgustovich Stepun, Lappo Danilevski, Bogdan Aleksandrovich Kistyakovskiy, Boris Mihailovich Hvastov vb. gibi filozofların kendine has eleştirel felsefi düşüncelerini inceleyeceğiz. Bu bağlamda, bu düşünürlerin sosyokültürel problemler üzerindeki sistematik arayışlarının temellendirilişi üzerine analitik yaklaşımlarını ortaya koymayı hedefliyoruz. Çünkü bu analitik yaklaşımlar Rus toplumuna oldukça fazla katkı sağlamıştır. Özellikle de hayatın kişisel yönleri, sorunun toplumsal yaşamda her şeyin bireysel bir karaktere sahip olduğu durumlarda, genelleştirici sosyal bilincin uygulanmasında bir başarı olarak görülebilir. Nitekim Rus Yeni-Kantçı filozofların Kant'ın kritisizmine getirdikleri kendine has sentetik çözümlemeleri Rus felsefesinin, Rus din felsefesiyle olan ilişkisinde, yeni görevlerini belirlemede belirleyici olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Rus Yeni-Kantçılığı, nedensellik, transandantal idealizm, eleştiricilik, Kant.

* Muş Alparslan Üniversitesi,Felsefe Bölümü, Dr. Öğr. Üyesi, k.mominov@alparslan.edu.tr.

Felsefi Düşün Akademik Felsefe Dergisi, Sayı: 11/Fichte ve Alman İdealizmi, Ekim 2018: 133-152.
(Makale Gönderim: 01.06.2018 / Makale Kabul: 15.10.2018)

Abstract

It is a fact that New-Kantianism in Russian philosophy must be discussed in many ways. The factors that prepared the emergence of New Kantianism in Russia, like in all other places, were also western political and social life of the 19th and 20th centuries. In this article, we will examine unique critical philosophical considerations of philosophers like Aleksander İvanovich Vvedenskiy, İvan İvanovich Lapshin, Georgi Ivanovich Chelpanov, Georgi Davidovich Gurvitch, Hessen Sergey İosifovich, Boris Valentinovich Yakovenko, Fedor Avgustovich Stepun, Lappo Danilevski, Bogdan Aleksandrovich Kistyakovskiy, Boris Mihailovich Hvastov and so on who were pioneers of the emergence of New Kantianism in Russia. In this context, we aim to reveal the analytical approaches of these thinkers on the basis of systematic pursuits on sociocultural problems. Because these analytical approaches have brought many contributions to Russian society. In particular, the personal aspects of life can be seen as a success in the practice of generalizing social consciousness in cases when the problem is that everything has an individual character in social life. In fact, the peculiar synthetic solutions that the Russian New-Kantian philosophers brought to Kant's criticism were the determinant of Russian philosophy, in relation to the Russian philosophy of religion, in determining its new tasks.

Keywords: Russian New-Kantianism, causality, transcendental idealism, criticism, Kant.

****

Rusya'da Yeni-Kantçılık akımı 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başında Aleksander İvanovich Vvedenskiy, İvan İvanovich Lapshin, Georgi Ivanovich Chelpanov, Georgi Davidovich Gurvitch, Hessen Sergey İosifovich, Boris Valentinovich Yakovenko, Fedor Avgustovich Stepun; gibi düşünürlerin Kant'ın eleştirel felsefesine duydukları ilgiden doğmuştur. Bu durum, düşünürlerin Alman Yeni-Kantçı okullar olan Marburg, Freiburg ve Baden okullarının izleyicileri olmalarıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Dimitrieva Nina Anatol'yevna bu düşünürlerin Rusya'da Yeni-Kantçılığın ilk temsilcileri olduğunu belirtmektedir.[1] Ancak Boris Aleksandrovich Chagin Rus Yeni-Kantçılığın üç farklı gruba ayırmanın mümkün olduğu kanaatindedir. a) Bilgi sosyolojisinin inşa etmeye çalışan Ortodoks yöntemcilerin savunucuları olan

[1] Nina Anatol'yevna Dmitriyeva, *Russkoye Neokantianstvo: «Marburg v Rossii»*. Istoriko-Filosofskiye Ocherki, Rossiyskaya Politicheskaya Entsiklopediya (Moskova, Rosspen, 2007), 264-267.

Lappo Danilevski, Bogdan Aleksandrovich Kistyakovskiy b) Felsefi irrasyonalizme yaklaşan Pavel Ivanovich Novgorodtsev ve Boris Mihailovich Hvastov c) Bireysel psikolojizmin kurucuları Lev Iosıfovıch Petrazhıtskıy.[2] Chagin'in bu sınıflandırması aslında Rus Yeni-Kantçılığın Rusya'daki sosyoloji alanındaki temsilcileri olarak görülebilir. Rusya Yeni-Kantçılığın sosyoloji alanındaki akımı sıkı bir şekilde psikoloji alanına yönelmiştir. B. A. Kistyakovskiy, P. I. Novgorodtsev, L.I. Petrazhıtskıy, V.M. Hvastov gibi düşünürlerin sosyolojik metotları XIX. ve XX. yüzyıl Batı sosyolojisinin yönteminden farklıdır. Hvastov çalışmalarında psikolojik *empatinin* olasılığı ile ilgili, sosyolojik yöntemin yanında daha fazla psikolojik bir yöntem hakkında konuşmaktadır. Hvastov şöyle diyor; "bizler kendi birisinin 'beni' hakkında konuşurken daha çok kendi 'benimiz' üzerinden sorgularız. Rus sosyolojisinin 'kesişen' sorunlarından biri de ilerlemeye yönelik tutumudur. Bu kavram, *kriterlerin* net olmadığı ve tamamen bilimsel olmadığı gerekçesiyle olumsuz algılanmıştır." Bu nedenle, Hvastov bu alanda üç aşama gördü:

a) Sosyal bilincin eşiğinin ötesinde yeni bir fikrin gizli hali;
b) Çok sayıda taraftarın fikri; "kritik kitle"nin ortaya çıkması;
c) Geleneğe karşı mücadelede manevi inovasyonun zaferi.

Bu son aşamada, gelenekle bir uzlaşma sağlanır. Ruhsal sürecin daha da gelişmesini belirleyen yeni bir toplumsal ideal "zamanın ruhu" ortaya çıkar. Hvastov genel olarak, sosyolojinin kavramsal bir çerçevede gelişmesinin teorik (makro sosyolojik) ve mikro sosyolojik seviyelerini tespit etmiştir. Lappo Danilevski *Osnovnyı Prıncıpı Sociologicheskoy Doktirını O. Konta/ O Comte'un Sosyolojik Doktrinin Esas Prensipleri* (1902) adlı çalışmasında, P. I. Novgorodtsev *Problemı Idealizma/İdealizmin Problemleri* adlı eserinde pozitivizmi eleştirmekle birlikte Rus sosyolojisinin dönemsel araştırmalarını incelemeye çalışmıştır. Bu çalışma Rusya'da ahlaki, sosyal-politik, kültürel açıdan krizlerin doğuşuna sosyolojik bir inceleme getirmektedir. Burada sosyal düşünceden sosyal yaşama doğru yönelmenin önemini ve bireyselliği epistemolojik çerçevede ele almanın gerekliliğini görmek mümkündür. Bu çalışma kişisel özgürlük problemine dokunmakla birlikte bunun için ahlakın öğretilmesinin gerekliliğinin önemine vurgu yapmaktadır. Novgorodtsev'e göre pozitivizm kişiliğin ruhsal yönüne ilişkin problemleri çözmede yetersiz kalmıştır. Oysa o, kişiliğin gelişmesinde en önemli rol oynayan ahlak bilincinin verilmesine önem verilmelidir, der. Çünkü ahlak bilinci kişiliğin

[2] Igor' Anatol'yevich Golosenko, Zverev Vladimir Mikhaylovich, *Sotsiologicheskaya Mysl' V Rossii: Ocherki İstorii Nemarksistskoy Sotsiologii Posledney Treti XIX - Nachala XX Veka*, Boris Aleksandrovich Chagin (Leningrad: Nauka, 2003), 256.

ruhsal gelişiminde en etken bir faktördür. B. A Kistyakovskiy *V Zashitu Prava/ Hakların Korunması* adlı makalesinde hukukun sosyal düzenin kurulmasında tek bir sosyal disiplin olduğu hakkındaki düşüncesini temellendirmeye çalışmaktadır. Bunun için toplumda hukuk bilincinin yükseltilmesi gerektiği kanaatindedir.[3] Rus Yeni-Kantçılığı sosyoloji, psikoloji alanında olduğu kadar felsefe alanında da kendine has özelliği ile bilinmektedir.

Aleksander İvanovich Vvedenskiy (1856-1925) *Kritik Felsefenin Prensipleri Çerçevesinde Madde Teorisi Üzerine Denemeler*[4] adlı teziyle Kant'ın savunuculuğu yapmıştır. Vvedenskiy'in eleştirel felsefesinin iki ayağı vardır. İlkin Kant'ın epistemolojisi ikincisi ise Fichte'nin bilgi teorisi üzerinden. Vvedenskiy'e göre Kant *Pratik Aklın Eleştirisi* ile inanca geniş bir alan açmıştır. Elbette aklı zorladığımız gibi inancı zorlayamayız. Fakat inancın bizi "zorlayan" temeli ve motifleri vardır. Bunun için ateizm, felsefi olarak inançta olduğu gibi reddedilemez olandır. Ateizm ilk başta Tanrı'nın olmadığına olan inançtır ve asla bir bilgi olamaz. Dolayısıyla, metafizik, hiçbir zaman bilim olamaz. Vvedenskiy gerçek Kantçılığın sınırları dışına çıkmamakla birlikte "eleştirel felsefesinin" temellerini dikkatli ve oldukça titizlikle geliştirir. Vvedenskiy'e göre Kant, bir "kendinde şey" in var olduğu, bu kendinde şeyin bir "varlık" olduğu yönünde herhangi bir tez öne sürmemektedir. Yani Kant'ın nazarında "kendinde şey" insanın bilme yetilerinden farklı olan bir bilme yetisine, örneğin bir "zihinsel görüye" verilmiş olan varlığı göstermez. Vvedenskiy bu noktada *Opıt Postroeniya Teorii Materia na Prinsipah Kriticheskoy Filosofii/Kritik Felsefenin Prensipleri Çerçevesinde Madde Teorisi Üzerine Denemeler"* adlı eserinde "kendinde şey"in bizim dışımızda varlığının olmadığını, ancak sebepleri, tözü vb. dünya sınırları dışında henüz önsel anlamanın temellerinin bulunmadığını söyler. Kendinde şeylerin var olup olmadığı hakkındaki soruya bilimle değil inançla yanıt verilebileceğini ifade eder.[5] Vvedenskiy burada aklın kendi kendine yeterliliğini sorgular. Kant'ın bilgiyi a priori ve a posteriori olarak ayırmasının ışığında Descartes'a, Descartes'tan ise Kant'a dönüş yapmaktadır. O her şeyden önce "ben olanın" "ben olmayandan" ayrılmazlığı üzerine oluşan "bilginin temel kanununu" tespit etmeye çalışır. "Ben olan, ben olmayan olmadan boştur, bundan dolayı (ben olan) birbirlerine karşıt olma anında var olabilir". Başka bir ifade ile "ben

3 Natal'ya Viktorovna Nemirova, "Osobennosti Zarozhdeniya Neokantianstva v Rossii", *Izvestiya Rossiyskogo Gosudarstvennogo Pedagogicheskogo Universiteta Im. A.I. Gertsena*, 6 (24), (2007): 65-69

4 Vvedenskiy A.I. *Opyt Postroyeniya Teorii Materii Na Printsipakh Kriticheskoy Filosofii*, (Sank-Petersburg: v Tipografii, Vezovrazova 1888), 12 i; (URSS: Izd. 2, ispr 2011), 12.

5 *A.g.e.,* 37-51.

olanın" bilgisi veya bilgi, "ben olanın" ben olmayanı hissetmesi, anlaması veya tanımasından oluşur ve bu, bilginin tabi olduğu kanunun kendisidir.[6] Zenkovski'ye göre bu kanun felsefi anlamda eksiktir. Çünkü eğer bize gerçekte ben olanın farkına varma, onun "saflık" mükemmelliği içerisinde verilmediyse, yani bütün içeriğe rağmen özgürlüğü üzere, o zaman bundan hareketle bizim "ben olanın" her zaman "duyularla" ilişkili olduğunu düşünmemiz gerekmez. Neden "hatıralar" Vvedenskiy'in istediği gibi dış dünyaya ait olmalıdır? Çünkü "kendini algılama" iç dünyayı doğrudan bir bütün olarak kabul etmektir: Bundan dolayı gerçekte "saf ben", tüm içerikten soyutlanmış bir bendir.[7] Ancak Vvedenskiy kendi "bilinç kanunu"nu bir *fakt* olarak inşa ettiği zaman, bundan sonra cesur bir şekilde bu *faktı* idealizmin temellendirmesine dönüştürür. Bilincimiz diyor Vvedenskiy, öyle bir kanuna boyun eğmektedir ki, henüz eşyaların varlığına tasavvurlarımız tanıklık etmese de bu kanunun sonucunda bu *fakt* eşyaları var gibi sunmalıdır.[8] Vvedenskiy bilincin temel kanununun neden farklı değil de böyle olduğu konusundaki soruyu yanıtlayamadığımızı ileri sürmektedir.[9] Bundan sonra o çelişkilerin mantıksal prensipleri olan bilincin temel yasasını ileri sürmektedir. *Bilgi Teorisinin Bir Bölümü Olarak Mantık* adlı çalışması Vvedenskiy'in dönüm noktası olmuştur. Eleştirel felsefe bundan sonra Vvedenskiy tarafından *logisizm* olarak adlandırılır. Çelişki yasası "bizim tasavvurlarımız için doğal ve düşüncelerimiz için normatif olduğu için, başka bir açıdan ise, her çeşit neticeler (aklın çalışması) çelişki yasasında yatar." Vvedenskiy'e göre neticeler sadece bizim tasavvurlarımızda yerli yerinde ve yasaya uygundurlar. Ancak onlar tasavvurların dışında kalan her şeye karşı güçsüz ve yersizdirler. Yani kendinde şeylere ilişkin olarak, çünkü çelişki yasası "doğaldır", yani sadece tasavvur için doğrudur.[10] Eğer eleştiriciliğin kolay bir ispatı ise, o zaman, şunu söyleyebiliriz ki, inandırıcı olmasa da, çelişki yasasından epistemolojik çıkarımlar yapmak Zenkovski'ye göre, bu Vvedenskiy'in aceleciliğidir. Düşünmeye ilişkin çelişki yasasının normal karakteri tasavvurun sınırları dışında düşünme gücünü iptal eder mi? Tam tersi olamaz mı? Hatta Kant'ın aklın antinomilerinde olduğu gibi biz şunu kabul etmeliyiz ki, düşüncenin çelişki üzerinden "diyalektik" bir biçimde ilerleyişi düşünceyi yetersiz de olsa bizim tasavvurlarımızın alanının bittiği yere sürmektedir.[11] Fakat Vvedenskiy'in formüle ettiğini bizler beklenmedik

6 *A.g.e.,* 52-75,301.
7 Vasiliy Vasil'yevich Zenkovskiy, *Istoriya russkoy filosofii,* (Moskova: Akademicheskiy Proyekt, Raritet), 2001. 642
8 Vvedenskiy, *Na Printsipakh Kriticheskoy Filosofii,* 53
9 *A.g.e.,* 56.
10 *A.g.e.,* 67.
11 Zenkovskiy, *Istoriya russkoy filosofii,* 646.

bir şekilde kendine özgü bilginin a posteriori apolojisinde bulmaktayız. "Çünkü kendinde şeyler a priori olarak bilinemezler" diyor Vvedenskiy.[12] Bundan dolayı a priori olmayan bilgiyi aramamız gerektiğini ifade etmektedir. Öyle ki,

> Bilgide aposteriori elementleri varlığının gerçeği, tecrübenin bilginin bir tek faaliyetinden hareketle ortaya çıkmadığını, aynı zamanda başka bir şeyden ortaya çıktığını göstermektedir. Yani varlık bilginin bu tek faaliyetiyle sınırlanmamaktadır. En azından, aposteriori elementler böyle bir varlığın var olduğuna tanıklık etmekte, yani kendinde şeylerin varlığına.[13]

Vvedenskiy'in bu düşüncesine baktığımızda, onun Kant'ın "numen" görüşüne geri döndüğünü ifade edebiliriz. *O Svobode Voli/ İrade Özgürlüğü* adlı çalışmasında Kant'ın gözden kaçırdığı bazı noktalara işaret ederek şu düşünceyi ifade etmektedir.

> … Çünkü zaman sadece bizim tasavvur ettiğimiz için değil, aynı zamanda zaman kendi kendine vardır… Kim ki, irade özgürlüğüne Kant'ın inandığı aynı esaslar üzere inanıyor ise, o kimse zamanın kendi kendine varlığını kabul etmek zorundadır.[14]

Vvedenskiy, insanın inancın dışında "kendinde şeylere" tecrübe ile yaklaşmasının mümkün olduğunu söyler. İnanç, bilgide yapılandan farklı olarak şüpheyi devre dışı bırakan bir durumdur. Eleştiricilik tarafından talep edilen bilginin "kesinliği", bilgiye ulaştığımız takdirde gerçekleşmektedir. Bütün a priori gerekçeler örneğin: "mucize" gerçeğinin inşası, belki de düşünce kategorilerine yerleşmeye, uygun düşmeyebilir. Mucize bu kategorilere yerleşmez, ancak yine de bu bir "inanç" değildir, o sadece rasyonaliteye dönüşmemiş bilgidir.

Vvedenskiy'e göre üç çeşit anlama vardır:
1) kesin bilgi (a priori elementler temelinde),
2) a posteriori bilgi,
3) inanç düzeyinde anlama.

Vvedenskiy'e göre "kesin bilgi" üst kat olup hiçbir şekilde havada asılı değildir ve kendi altında yine iki kata sahiptir. Felsefe bu son verileri atmamakta tam tersine;

---

12 Vvedenskiy, *Na Printsipakh Kriticheskoy Filosofii*, 76.

13 Vvedenskiy, A.I. *Filosofskiye ocherki, Vyp. 1 O Filosofii V Rossii, O Mistitsizme İ Krititsizme V. S. Solov'yeva, O Svobode Voli, O Smysle Zhizni, Ob Otnosheniyakh Very K Znaniyu*, (Sankt-Peterburg: Izdatel'stvo: Tip. "V.S. Balashov i Ko 1901), 88.

14 *A.g.e.,* 93-94.

> Bilginin eleştirel teorisi şunu kanıtladı ki, bu bütün dünya bakışı içeriğine bilgi dışında kaçınılmaz olarak inanç girmektedir. Felsefe Tanrı'yı, özgürlüğü, ölümsüzlüğü değil, dış dünyaya bakışımızda çeşitli inançların kendi aralarında nasıl bağlandıklarını ve bu şeylerin nelerden kaynaklandığını araştırmalıdır. Eğer kendinde şeylerin bilgisi tamamen imkânsız ise… (yine de) Kant inanç için oldukça geniş bir alan açmıştır.[15]

Aklı zorladıkları gibi inancı "zorlamak" mümkün değildir. Ancak bunun bizleri zorlayan kendi esasları vardır. Bundan dolayı ateizm, inancın doğrulanamaz olduğu gibi doğrulanamaz olsa da felsefi anlamda gerçekte kabul edilemez. Ateizmin kendisi Tanrı'nın olmadığına olan inançtır ve asla bilgi değildir. Zenkovski'ye göre Vvedenskiy'in çalışmalarında ahlak konusu sistematik olarak çalışılmamış olsa bile onun iki makalesi *Eleştirel Felsefe Hâkimliğinde İrade Özgürlüğü Tartışması/ Spor O Svobode Voli Pered Sudom Kriticheskoy Filosofii* ve *Yaşamın Anlamında İnancın Cevaz Şartı/Usloviya Pozvolitelnosti Very v Smısl Jizni* çalışmalarında ahlak konusunda ciddi bir derinliğe inmektedir. Vvedenskiy, Kantta olduğu gibi inanca geniş bir alan açmaktadır. Ahlaki ve dini anlamda derin bir nefes aldırmakla birlikte eleştiriciliğin taleplerine ihtiyatlı bir şekilde yaklaşmakta ve "inancın alanına" çıkmaktadır.[16] Gerçekte bu geniş alan eleştiriciliğin ardından açılmakta ve belli ki bütün bunlar 1) A posteriori materyaller 2) Metafiziksel his 3) İnanç üzerine, eleştiriciliğin esaslarına dokunulmadan temellendirilmektedir. Böylece Vvedenskiy sisteminde şekillenen düalizmi "yarı-pozitivistler"de görmemiz mümkün değil. İki çeşit hakikat vardır: eleştiriciliğin bakış açısıyla yasal olan hakikatin yanında yasal olmayan yol vardır. Bu yol da aslında hakiki olup değişmez doğruları verdiği için bu ikinci yol Vvedenskiy için ahlak alanına bağlıdır. Vvedenskiy'e göre "Burada metafizik hislerle ahlaki hisler aynı şeydir".[17] Bundan dolayıdır ki ahlaki hislerin *postulatlarını*, metafizik ödevleri öğrenmek imkân dâhilindedir. Hatta "metafiziğin sistemlerinin" inşasını bile.[18] Öyle ki, insanın dünyadaki varlığının bitmesiyle yaşamın bittiğini düşünmek ve ölümsüzlüğü inkâr etmek fakat "kültürsüzlük" çerçevesinde olabilir.[19] Zenkovski'ye göre "kültürlülük" meselesinde, ölümsüzlük vb. metafizik konularında böyle bir karara varmak, elbette eleştiriciliğin koruyucusu için tuhaf bir durum. Fakat başka bir açıdan bakıldığında onun canlı kalbinin bu eleştiriciliğin dar elbisesi altında

---

15 *A.g.e.,* 174. 218.

16 Zenkovskiy, *Istoriya russkoy filosofii*, 649.

17 Sergey Anatol'yevich Nizhnikov. *"Filosofiya Very A. I. Vvedenskogo", str. 93-100 Neokantianstvo v Rossii: Aleksandr Ivanovich Vvedenskiy, Ivan Ivanovich Lapshin* (Moskova: ROSSPEN 2013), 93.

18 Dmitriyeva N. A. *Krititsizm ili mistitsizm? A. I. Vvedenskiy İ Russkoye Neokantianstvo,* (Moskova: Nauchnoye İzdaniye Filosofiya Rossii 2013), 40-74.

19 Vvedenskiy, *O Smysle Zhizni, Ob Otnosheniyakh Very K Znaniyu,* 193-195.

çarpmakta oluşu manevi (ruhaniyet, ruh) araştırmaları için daha da geniş alan açmıştır. Ahlak konusunda yarı-pozitivistlerin anlaşmazlıkları olsa bile Vvedenskiy'in duruşu epistemolojik açıdan iki bağlamda fark etmekle beraber doğru eleştiri ve sentezci yaklaşımı sergilemektedir. Esasen, bu bize malum olan "ahlak bilincinin postulatları" temeline sahip olan metafizik "pratik aklın eleştirisi", eleştiriciliğin katı düzenlemelerinin yasallığı konusunda şüphe etmek için yeteri kadar ipucu vermiyor mu? Vvedenskiy *Filosofskiye Ocherki/Felsefi Denemeler* adlı çalışmasında "eğer ahlak duygusu emirleri mantıksız ise" o zaman bundan şu durumlar ortaya çıkar 1) koşulsuz değerli bir hedef için insanın kaderi, 2) Âlemin bir bütün intizamı (âlemdeki sadece tek bir fenomeni dikkate almakla değil, aynı zamanda kendinde şeyin aynı amaçla bu düzende olduğunu dikkate alarak). Elbette böyle bir durumun tespiti, ahlaki bilinç emrinin "mantık dışı (anlamsız)" olarak kabul edilmesine dayanır. Ancak biz başka bir yerden biliyoruz ki, bu durumlar "değiştirilemeyen gerçeklerdir". Bundan dolayı Vvedenskiy için Tanrı'nın varlığını tanıma da kaçınılmaz ve değiştirilemez gerçektir.[20] Vvedenskiy bu noktada "evrensel kurtuluş" ideasını "Tanrı'nın Krallığı" düşüncesini dile getirmektedir.[21]

İki tür, eleştirel ve eleştirel olmayan, geniş, sağlam, "kültürel bilinç" için kaçınılmaz olan bilgi vardır. İki tür varoluş yaratıklar alanı ve "kendine şey" olanın alanı vardır. İlk bilgi ruhumuzun "meşru çocuğu", diğer bilgi ise "meşru olmayan" fakat o da değiştirilemeyen bilgidir. Bir varoluş sadece "fenomenal" olup diğeri ise "transandantal" olandır. Şunu kabul etmek gerekir ki böyle bir düalizm, dışardan kurgusal bir sistem görünümü veriyor ise de, kendinden emin bir şekilde bilginin iki farklı ayrımını suni bir şekilde oluşturduğu için, açıkça tatmin edici ve eleştirel bir inceleme gerektirir. Vvedenskiy kendi sistemini geliştirirken çoğu zaman "Hume yasası" olarak adlandırdığı neden sonuç ilişkisine başvurarak, bunların rasyonelleştirilemeyeceğini ve bunların "sentetik" karakter taşıdıklarını ifade eder.[22] Bundan dolayı apriori bilginin dar alanında aposteriori, rasyonelleştirilemeyen bilgi için "geniş alan" açılmaktadır. Bu aslında irrasyonalizmin zaferidir. Vvedenskiy'in bu yaklaşımlarını değerli kılan şey onun bu dünyanın "bir bütün" olduğu yolundaki yaklaşımdır. Çünkü dünyanın varlığının kendisi bile doğa yasaları ile anlatılamazdır.[23] Vvedenskiy inançta zorlamanın olmadığını hatırlatmakla birlikte, aynı şekilde mantıksal olarak ateist bakışın mümkün olduğunu fakat bilimin ateizme yardımcı

[20] *A.g.e.,* 205.
[21] *A.g.e.,* 167-174.
[22] *A.g.e.,* 185.
[23] *A.g.e.,* 223.

olamayacağını ifade eder. Çünkü ateizm de sonuçta bilimin değil inancın konusudur. Bu bağlamda tam tersine Tanrı'ya olan inanç hiçbir zaman yok olmaz. Zenkovskiy eleştiriciliğe bu bağlamda yaklaşımda tuhaf bir kör bakışın bulunduğunu ifade etmekle birlikte Vvedenskiy için eğer her şeyin "geniş alanı" kapalı olsaydı o zaman eleştiriciliğin dar bakışıyla, *irrasyonel* olan konusunda eleştiriciliğin yetersizliğinden kurtulamayabilirdi der. Oysa Vvedenskiy bu zorluğu aşmış bulunuyor.

Rusya'da Yeni-Kantçılığın diğer bir temsilcisi Vvedenskiy'in öğrencisi ve izleyicisi İvan İvanovich Lapshin (1870-1957) olmuştur. O "Düşünce Kanunları ve Bilginin Formları" adlı teziyle doktora derecesini almıştır. O bu tezinde, Kant'ın bilgi konusundaki görüşünü eleştirir ve eğer bilgimiz ikinci olarak, algılama ve düşünme yetilerimizin deneyimimizi işleme ve düzenleme tarzıyla sınırlanmış ise o zaman burada benim bilgimin "gerçekliği" onaylanmış olmaktadır der.[24] Lapshin bu konuyu çözebilmek için üç farklı sorunu gündeme getirir. 1) Yabancı "ben olanın" gerçekliği. 2) Benim geçmişimin gerçekliği. 3) Fizik dünyanın geçekliği. Lapshin esasında bu sorunların farklı olduğunu fakat yabancı "ben olan"da başkasının hevesi sorusuna değindiğimizde, "farklı canlılar arasında sanki tamamen uyumsuzluk var gibi, ancak diğer taraftan derin, samimi ve içsel bağ olduğunu fark ederiz" der.[25] Lapshin Kant'ın aşkın "Ben"ini içkin "ben" ile değiştirerek, içkin olanda mikro ve makro kozmos arasında içsel bağın canlı ve derin sezgisini oluşturmuştur.

G.I. Chelpanov (1863—1936) *Uzayı Algılama Sorunu* tezi ve *Beyin ve Ruh* adlı kitabıyla materyalizmin eleştirisini yapmış ve epistemoloji hakkında görüşlerinde her zaman transandantal realizmin savunuculuğunu yapmıştır.[26] Şöyle ki, "Belki de, bu objektif temel uzay olmayabilir, uzayın sadece bilinen analoğu olabilir; benim fikrime göre, uzayın objektif temeli üzerinde şunu söylemek mümkün, çünkü bizim uzayımız buna tekabül ediyor". Chelpanov'u bu yaklaşım "Transandantal realizm" kavramı yerine sıradan kavram olan "ideal realizmi" tercih etmeye zorlamaktadır.[27] Chelpanov apriorizmindeki teleolojik aksan "anlatım" anlamında bilincimizde neden "gerçeklikle örtüşmeyen, elementler" var olduğu şeklinde olup, o bu

[24] İvan İvanovich Lapshin. "Oproverzheniye Solipsizma", *Filosofskiye nauki.* №3. (1992): SZO-42

[25] Lapshin İ. İ. *Problema «Chuzhogo YA» v Noveyshey Filosofii* (San-Petersburg: Senatskaya Tipografya 1910), 229.

[26] Zenkovskiy, *Istoriya russkoy filosofii,* 656.

[27] Georgi Ivanovich Chelpanov. *Problema Vospriyatiya Prostranstva v Svyazi s Ucheniyem Ob Apriornosti i Vrozhdennosti CH. II. Predstavleniye Prostranstva s Tochki Zreniya Gnoseologii.* (Kiyev: 1904), 418.

postulatların manası olduğu düşüncesine varıyor.[28] Chelpanov "Nedensellik *postulatlarının* kullanımının mantıksal olmayan özellikteki düşüncelerle desteklendiğini" ifade etmektedir[29]. Neden? Çünkü gerçeğe ulaşmak için *postulatları* kullanmaktayız. Gerçeğe talip değilsek bile, değerler olarak, bir kere "belirli amaçların oluşturulmasını kabul ediyorsak, o zaman, bu amaçların gerçekleştirilmesini mümkün kılan şartların gerekliliğini de kabul etmek zorundayız". Chelpanov *postulatlar* hakkında öğretiye en yakın A. İ. Vvedenskiy'in öğretileri olduğunu söyleyerek bilginin "doğruluğunun", "mantıksal doğrulama" alanında değil, inanç alanında yattığını iddia etmektedir.[30] Chelpanov'un transandantalizmi bu anlamda sorumlu ve ihtiyatlıdır.

Yeni-Kantçılık aynı zamanda Rus sembolizminin ilgi odağı olmuştur. Örneğin Andrey Belıy Yeni-Kantçılığın Marburg ve Baden okulları arasında seçim yapamamıştır. Onun için Gerald Cohen ve Genrih Rickert gibi bu okulların temsilcileri aynı derecede otorite olmuşlardır. S.I, Hessen, F. A. Stepun, B. V. Yakovenko gibi filozoflar "Logos" dergisi altında fikirlerini aktif bir şekilde dile getirmişlerdir. "Logos" Yeni-Kantçı fikirleri ve metotları savunan dergi idi. Yakovenko Kant'ın aşkın "ben" anlayışından "Metafizik Mistisizme" ulaşırken, S. Hessen ise "Mutlak Olanın Aşkınlığı" düşüncesini diyalektik metoduyla Kant'ın savunuculuğunu yapmıştır.[31] F. A. Stepun "Logos" dergisindeki akademik ilerlemesini varlığın ontolojisi, hayatın mistik anlamı ve insan ve ilahi vahyin bilgisinin mistik açılımı üzerinde göstermiştir. Daha sonra ise Yeni-Kantçılıktan uzaklaşarak Rus Slavcılığına yaklaşmıştır.[32]

Ünlü Rus gazeteci yazarın oğlu Hessen Sergey İosifovich (1887-1950) başta hukuk okudu sonra kendisini felsefe öğretilere verdi. Yurt dışına çıktığında Rickert okulunda kendisini ilerletti ve nedensellik üzerine çalışma yaptı. Rusya'ya döndüğünde Hessen, Tomsk üniversitesinde felsefe ve eğitim bölümünde çalıştı. Hessen'in derslerinden *Eğitimin Temelleri* adlı önemli eser meydana çıktı. Bu kitabın girişi uygulamalı felsefeyi ele almaktadır. Ahlak için merkezi anlama sahip olan kişilik düşüncesini transandantalizm temelinde nasıl inşa edebiliriz? Hessen bu soruya cevap vererek

---

28 *A.g.e.,* 424.

29 Galina Valer'yevna Shukova. "G. I. Chelpanov i Problema Vospriyatiya Prostranstva", *Psikhologicheskaya Nauka i Obrazovaniye,* № 3 (2001): 99—111.

30 Chelpanov, *Predstavleniye Prostranstva s Tochki Zreniya Gnoseologii,* 427.

31 Sergey İosifovich Hessen. *Monizm i Plyuralizm v Sisteme Ponyatiy* (Universitet Praga: Nauchnıye Trudı 1928), 30-43.

32 Aleksandr Ivanovich Abramov, *Novaya Filosofskaya Entsiklopediya*: Pod redaktsiyey, V. S. Stopina V 4 tt. (Moskova: Mysl' 2001), 4 cilt 16

transandantalizm çizgiside ilerlerken *impersonalisme* doğru ilerlediğimizi, bütün "değerli" olanın transandantal alana bağlı olarak kişilikte bunu aştığını oysa Kant'ın kişilik prensibinin sadece etik açısından etkili olduğunu ifade eder. Kişiliğin *metafizik* boyutu için Kant'ın herhangi bir kanıtının olmadığını iddia etmektedir. Özgürlük ve ölümsüzlük ahlaki bilincin sadece *postulatlarıdır.* Zenkovski'ye göre transandantalizm konusunda Rusların genellikle personalizme eğilim göstermekle beraber önemli ve çözümleyicidir.[33] Hessen'in bu konuda çözümlemesi oldukça güçlüdür. "Kişilik sadece kişilik üstü ödevleri yapmakla elde edilir"[34] Bireyin gücü, bireyin kendisinde, *psiko-fizik* organizmanın hiçbir doğal gücünde değil, beden ve ruhunun büründüğü ve onlarda parlayan manevi değerlerdedir.[35] Manevi dünya her zaman iyi olup, dünya fiziksel ve zihinsel gerçeklikle sınırlandırılamaz, fiziksel ve zihinsel olanın dışında, değerler ve anlamlar dünyası vardır.[36] Tabii ki de bu "üçüncü krallık" Hessen'e göre, üstün değil o sadece aşkın olandır. Ancak "özgürlük başlangıcı" insanda içinde yaşadığı ruhun "özerklik" gücünü yaşamasıyla ortaya çıkar. Burada Hessen Kant'ı izlemekte. Daha sonra Yeni Fichte'ci anlama yaklaşır. Özgürlük ona göre "gerçek değil bir hedeftir, bir veri değil o bir ödevdir" ve özgürlük doğanın yasalarını ihmal etmemektedir. Yine de özgürlük ve kişilik hemen verilmemekte, ancak yavaş yavaş büyümektedir.[37] Bu anlamda. Hessen transandantalizmin çizgisinden çıkmamaktadır. Ancak buna görünürde ontolojizmi yaratan diyalektik metodu katmaktadır.

G. D. Gurvitch (1894) yılında doğdu, üniversiteyi Petersburg'da okudu ve Almanya'da Fichte üzerine akademik araştırmalar yaptı. Fransa'ya geldiği senelerde "sosyal hukuk" problemleri üzerine yoğun çalışmalar yaptı. Onun ahlak üzerindeki düşüncelerinin temelini "adalet", "özgürlük", "yaratıcılık" vb. kavramlar oluşturmaktadır. Adalet, onun düşüncesine göre, iki değerler sisteminin sınırında, *transandantal* (*transpersonal*) ve *immanent* (ampirik) ve iki gerçeklik alanında, ahlaki ve hukuki alanda yatmaktadır.[38] Tüm bunlar tecrübe sayesinde kolektif ve bireysel bilinçte gelişim gösterir. Ona göre özgürlük, bireyin kendi akli, ahlaki gerçekliğinin boyun eğmesidir. Çünkü özgürlük kendisinde insanın varoluş kalitesini oluşturmakla birlikte sosyal gelişiminin kaçınılmaz şartları arasındadır. "Özgürlük" ve "adalet"

33 Zenkovskiy, *Istoriya Russkoy Filosofii*, 662.
34 Hessen, *Monizm i Plyuralizm v Sisteme Ponyatiy,*30-43.
35 Sapov, "Sergey Gessen – Russkiy Filosof", 267-270.
36 Hessen, *Osnovy Pedagogiki. Vvedeniye v Prikladnuyu Filosofiyu* (Moskova: Shkola Press 1995), 67.
37 *A.g.e.,* 80.
38 Georgi Davidovich Gurvitch, "N. N. Alekseyev. Osnovy filosofii prava". Praga, izd. *Plamya. (retsenziya) Sovremennyye zapiski*. № 21. (1924): s. 398-399.

kategorileri bir birbirlerinden kopmaz bir şekilde "yaratıcılık" anlayışı ile bağlıdırlar.[39] Gurvitch etik konusunda Kant'ın ödev ahlakına yaklaşır. Her ne kadar, normatif ahlak, Gurvitch'e göre ilk başta "ahlaki antropomorfizmde" temellense bile sosyal pratikte normların geliştiğini ve yeniden inşa edilebildiğini savunur. Çünkü ahlaki bilgi ve sosyal metotlar bilgisi, ahlaki ilişkilerin özelliğini ve değerlerini ortaya koyabilir.[40] Hessen'in kavramını kullanmakla birlikte, Gurvitch dini olmayan aktlarda "Mutlak olanın sonsuzluğun tamamlanması olarak parladığını" kabul etmeye razıdır. Gurvitch'e göre bunun kendisi *ototeurjidir*, yani bu, "İlahi yaratmaya, bağımsız ahlaki eylemi ile kendi bağımsız kararı ile katılmayı" kanıtlar. Gurvitch burada hatta "iradi görmenin" "akli görmeye" paralel özel özelliğinden söz etmektedir ki, burada ahlaki fiiller sayesinde insan "yaratıcı akışı doğrudan doğruya görmeye kadar yükselmektedir".[41] Gurvitch'in bu bakışı Schelling'in "entelektüel sezgisinden" çok uzak değildir. Ona göre dünya daha tamamlanmamıştır "kesintisiz olarak yaratılmaya devam etmektedir ve insan dünyayı Tanrı'yla birlikte yaratmak için çağrılmıştır".[42] Bu anlamda Gurvitch'in bu görüşü kendi bağlamında ilginçtir. *Ototeurji* öğretisi Rus düşünce tarihinde yüksek yer tutmuştur. Şimdi burada "saf" transandantalizmin iki temsilcileri B. V. Yakovenko ve F. A. Stepun hakkında bir kaç söz etmemiz gerekir. B. V. Yakovenko ve F. A. Stepun, her ikisi de alman idealizminin Rusya'daki takipçilerindirler.

B. V. Yakovenko (1884—1948), Yeni-Kantçılığın en iyi takipçilerinden olmuştur. Yakovenko'nun felsefi düşünce sisteminde Marburg okulundan G. Cohen, Paul Natorp, Baden okulundan Wilhelm Windelband, G. Rickert, Emil Lask gibi düşünürlerin izlerini görmek mümkün.[43] Yakovenko Yeni-Kantçılığa olan bağlılığını "Logos", "Voprosı Filosofii i Psihologii" dergilerinde çalıştığı yıllarda yazılarıyla ortaya koymuştur.[44] Yakovenko, kendi çizgisinin eleştirel veya transandantal sezgicilik olduğunu belirtmekle

---

39 Gurvich, G.D. *Ideya Neotyemlemykh Prav Litsa V Politicheskoy Doktrine XVII-XVIII Veka* (Berlin: Izdatelstvo Kamin 1922), 72-74

40 Gurvich, G.D. "Retseniziya Na Kn. N.A. Berdyayeva "O Naznachenii Cheloveka. Opyt Paradoksal'noy Etiki»", *Sovremennyye Zapiski,* Kn. (1931): XLVII. 163.

41 Gurvich, G.D. "Etika i Religiya", *Sovremennyye Zapiski. Obshchestvenno-Politicheskiy i Literaturnyy Zhurnal*. Parizh, Kn. 29. (1926): 259 — 283.

42 *A.g.m.,* 260.

43 Genrih Rikkert . *O Ponyatii Filosofii, Nauki o Prirode i Nauki o Kul'ture.* (Moskova: Respublika 1998), 23.

44 Zenkovskiy, *Istoriya Russkoy Filosofii,* 642.

birlikte her türlü rölativizm ve agnostisizme karşı mücadele etmiştir.[45] Monizmin ve hatta düalizmin tek taraflılığına işaret ederek, çoğulculuk konusunda Alman Yeni-Kantçılığın transandantalizm ve eleştiriciliğinin öğretilerini benimsemiştir. Özellikle Husserl'in fenomenolojisi Yakovenko felsefesinin metodolojik temel taşını oluşturmada önemli yer tutmuştur. Nikulina'nın dediği gibi, Yakovenko'ya göre Kant'ın ulaştığı nokta ve aynı zamanda Kant'ın sayesinde Yeni-Kantçılığın düşünsel anlamda zengin bir kaynağa dönüşmesi Avrupa ve dünya düşünce tarihinde yeni çığırlar açmıştır. Bilinebilir şeylerin dünyası bilincimizin aktivitesinin bir ürünüdür: Transandantal prensip, felsefi düşünceyi "yaşamın karmaşalarından" kurtararak, ona "saflık" getirmekte ve objektif ve genel geçer karakter vermektedir.[46] Yakovenko, aşkınlık prensiplerin sorusu konusunda, en son olanın var olma imkânı meselesinde özel felsefi metot ileri sürdüğünü iddia etmektedir.[47] Çünkü eleştirel felsefe, teolojik ve felsefi dogmatizme karşı durmakla birlikte felsefi sistemin inşasında bilginin araçlarının sorgulanmasını gerektirmektedir. Şöyle ki "Eleştiricilik bilgiyi bilgi, içerik olarak alır ve her türlü örneğinde onun temel özelliklerini ve bütün var olan elementlerini açıklar."[48] Dogmatizmin temel zaaf noktası, araştırmanın merkezine anlam ve şartlarını araştırmadan bilginin nesnesini koymakta oluşudur. Eleştirel metodun anlamı, şeylerin kendilerini veya içeriklerini tanımada değil tam tersine bilginin kendisinin ve biçiminin araştırılmasında, yani tecrübenin apriori şartlarının imkânı içindedir. Eğer dogmatizm "şey nedir?" sorusuyla işe başlamış olsa, o zaman Kant ise "şey hakkındaki bilgi nasıl oluşmaktadır?" sorusuyla başlamaktadır. Böylece "transandantal felsefe" önünde duran ödev şeylerin bilgisi değil, tam tersine "bilgi türleridir".

Rus filozofu Yakovenko Yeni-Kantçılığın değerini ve verimliliğini Alman idealizminin doğal bir devamı olarak ortaya koymaktadır. Özellikle de Kant'ın sisteminin doğru ve anlaşılır bir şekilde Rus düşüncesine aktarılmasındaki önemine dikkat çekmektedir. Yakovenko'nun transandantal idealizm konusunda kendisini kanıtlaması *Logos* problemini bütün felsefe tarihinde ele alınan metafiziğin konusu olarak epistemolojik açıdan ele

---

45 Aleksander Aleksandrovich Yermichev, *O Neokantiantse B.V. Yakovenko i Yego Meste v Russkoy Filosofii*, https://texts.news/istoriya-filosofii/ermichev-neokantiantse-yakovenko-ego-meste.html, çevrimiçi 29 Nisan 2018.

46 Ol'ga Vyacheslavovna Nikulina, "B. V. Yakovenko O Sushchnosti i Naznachenii Filosofii" *Zhurnal. Vestnik Nizhnevartovskogo Gosudarstvennogo Universiteta.* № 3 (2012): 39-45.

47 *A.g.m.,* 39-45.

48 Boris Valentinovich Yakovenko. *Chto Takoye Transtsendental'nyy Metod?* (SPb: Nauka 2000.) 928-929.

almasıyla birlikte gerçekleşmektedir. O aşkınlığı bir tür "eleştirel sezgicilik" olarak ele almaktadır.[49] Esas olarak Yakovenko'ya göre *transandantal* metodun bundan sonraki işlenişi önemlidir. Çünkü Kant konusu "Büyük Kantçıların" elinde bile kendi değerini bulmamıştır.[50] Yakovenko'ya göre her türlü varlık değerlere boyun eğmelidir.[51] Kant'ın "kendinde şeyler" anlayışını eleştiricilik açısından yorumlarken haklı ve bir bütün olarak, onları düşünme anlarına dönüştürmekte ve baştan sona kadar kendi hareketi veya kendini var kılan şey olmaktadır.[52] *Transandantalizm* Kant'ta olduğu gibi Yeni-Kantçılıkta da önemli bir yere sahiptir. "Kendine şeyler" Yakovenko için bütün gerçek olanı, hem aşkınlık hem de içkinlik olarak kuşatmış olan şeylerdir. Yakovenko'ya göre *Transandantalizm* Avrupa ve evrensel düşüncenin, "nesnelciliği" önlediği gibi "öznelciliği" de önleyici olarak, aynı zamanda dışsal olarak "aşkınlığı" ve içsel olarak "içkinliği/immanentalizmi" mutlaklaştıran anlayışı önleyen merkezi yönelimini oluşturmaktadır[53]. Yakovenko'nun felsefi düşüncesinde Husserl'in fenomonolojisinin de etkisi görülmektedir. O Husserl'in çalışmalarına "yüksek psikolojizm" olarak bakmaktadır. Fakat bu düşüncelerin temellendirilmesi Yakovenko'nun çalışmalarında açıklığa kavuşturulmuş değildir.

Fedor Avgustovich Stepun'un (1884-1965) çalışmalarına baktığımızda onun tek bir kitabı *Jizn i Tvorchestvo/Yaşam ve İcat* (Berlin 1923) felsefi düşüncelerini ele almaktadır. Bu çalışmalar tabii ki de onun düşüncelerini ortaya koymak için yeterli değildir. Fakat ona göre eleştirel transandantalizm yenilgiye uğratılamazdır. O "Mutlak olanın Mutlakla ilişkisini" kabul etmekte "dünya bakışını herhangi bir metafizik teorinin formunda tamamlayıcı düşüncelerin imkânını" reddetmektedir.[54] Bu metafizik karşıtı kanıtlamalardan tabi ki Stepun'un dünya görüşünü ortaya koymak mümkün değildir. Ancak onun daha sonraki ilerleyişinde beklenmedik bir şekilde "dindarlık bakımından Tanrı kaygısı" ortaya çıkıyor. Stepun için "dindarlık" aşkın bir şekilde Tanrı hakkında bilgi veren bir yapı değildir. Dindarlık "inanan bir kimsenin içten hakiki bir şekilde yaşamasıyla" ortaya çıkar.[55] Stepun *Rossiya Mejdu Evropoy i Aziyey/Avrupa ve Asya Arasında Rusya* adlı makalesinde filozofların psikolojisinin daha dindar bir yapı aldığını Rus

---

49 Vladimir Ivanovich Krasikov, *Sotsial'nyye Seti Russkoy Filosofii XIX-XX vv,* (Moskova Berlin: Direkt Mediya 2014), 29.

50 Yakovenko, *Chto Takoye Transtsendental'nyy Metod?,* 680

51 Nikulina, "B. V. Yakovenko O Sushchnosti i Naznachenii Filosofii", 39-45.

52 *A.g.m.,* 39-45.

53 *A.g.m.,* 39-45.

54 Zenkovskiy, *Istoriya Russkoy Filosofii,* 666.

55 Fedor Avgustovıch Stepun, *Byvsheye i Nesbyvsheyesya* (N'yu-York: Izd-vo im. Chekhova 1956), T. 1.

Yeni-Kantçılığının kendi anlamının olduğunu dile getirmektedir. Stepun'a göre epistemolojik eleştiri manevi yaşamın bir metodu, hatta yaşamın metodu olarak görülebilir. Stepun bu konuda Rickert'in "bilginin nesnesi"nin Cohen'in "mantığının" örnek olarak ele alınabileceğini ileri sürmüştür.[56] Stepun Mutlak olan hakkındaki felsefesinde insanlığın sanatsal olduğu gibi dini bir karakterde de en büyük derinliklerine inmeyi kendisine evrensel bir görev addetmiştir. Stepun'a göre "her türlü canlı yaratık, kendi gerçek doğasında bireysel ölümü bekleyen yaratıklardır ve bundan dolayı onlar bize göre öngörülen aşkınlık idealizminin dünyaya yansıyan eğilimi karakteristik özelliği ile tanınmalıdır. Stepun *Bıvshee i Nesbıvsheesya* adlı çalışmasında bir hatırasını paylaşmaktayken *Jizn i Tvorchestvo* adlı makalesinin "Logos" dergisi çalışanları tarafından bir program, daha doğrusu "Kant eleştirisine dayanarak bilimsel olarak savunmaya ve Romantikler ve Slavofillerden esinlenen dini ideali haklı çıkarmaya çalışan felsefi bir sistemin bir taslağı" olarak görüldüğünü söylemektedir. Bu onun felsefi düşüncelerindeki değişim idi. O Yeni-Kantçı felsefe çerçevesinde bir çıkışın başlangıcını, Kant ve Yeni-Kantçılığın üstesinden gelmenin göreceli kolaylığını, felsefenin bütün sisteminin kendi zihinsel ve zihinsel yapısına yabancı olması nedeniyle ilişkilendirerek açıkladı. Alman romantizmi ve mistisizminde yer alan Novalis ve Schlegel, Schelling ve Bader, Meister Eckhardt, Plotinus ve Rilke gibi yazarları okumam, beni sadece epistemolojik zorluklardan kurtarmakla kalmadı, aynı zamanda Rus felsefesiyle buluşmamı sağladı.[57]

Sonuç

Rus Yeni-Kantçılığı her ne kadar Alman Yeni-Kantçılığın okulları çerçevesinde gelişmiş olsa da, belli bir oranda Charles Bernard Renouvie'nin temsil ettiği Fransız Yeni-Kantçılığın da etkisi olduğu bir gerçektir. Fransız Yeni-Kantçılığı özellikle ulusal bağımsızlık, yaşamın ahlakı ve ontolojik temellerini tanımlama gibi konularda Rus Yeni-Kantçılığına öncüllük ettiği bilinmektedir.

Örneğin, G. Chelpanov gibi bir Rus Yeni-Kantçı düşünür *Felsefeye Giriş* çalışmasında, felsefenin, varoluşun ortak sorunlarıyla uğraşırken, bir dünya bakış açısı biçiminde çeşitli bilgi alanlarına yöneldiğini ve bu şekilde felsefenin "dünya anlayışına temel olabileceğini" vurguladı.

---

56 Stepun F.A. *Mirovideniye*, Perevod S Nemetskogo: G. Snezhinskoy, Ye. Krepak, L. Markevich: G. Snezhinskaya, O Rabote Nad Perevodom Ocherkov F. Stepuna (Sankt-Peterburg: İzdatel'stva. Vladimir Dal' 2012), 465.

57 *A.g.e.,* 151-153.

Batı Yeni-Kantçılığına karşı I. I. Lapshin'in felsefi, epistemolojik ve mantıksal tutumu oldukça karakterlidir. Marburg okulunun aksine, bilinç yapılarından bilimsel bilgi elde etti. Öte yandan, Baden Bilimler Akademisi'nin doğa bilimleri ve kültür bilimleri alanlarına bölünmesi, tabiatın gerçeklerinin nüksetmeye maruz kaldığı ve kültürel-tarihsel oluşumların tekrarlanamaz olduğu görüşüne katılmamakla Rus Yeni-Kantçılığın bir duruşunu sergilemiştir. Nedensellik üzerine Wilhelm Windelband ile münakaşa ederek, tam anlamıyla bilinmese de, bilinen fenomenin sürekli bir nüksetme olasılığını tamamen dışlamadı. Olayların göreceli sıklığı olmadan, nedensel bir yasa olmayacağını ortaya koymaya çalıştı.

Rus Yeni-Kantçılığının çeşitli görüşlerde gelişmiş olmasını sağlayan şey, onların "Logos" dergisi etrafında oluşturdukları çeşitli felsefi konulardaki *teoretik* yapılanmaları olsa gerek. Kistyakovskiy B.A. Belıy, Struve Vyacheslav Ivanov, Lossky Nikolay Alekseev, Hans Frank, Lants, Genrikh Ernestovich, Radlov Ernest L'vovich gibi düşünürler kendi eserlerinde Kant'ın ve Yeni-Kantçı felsefeyle doğrudan ve dolaylı bir şekilde ilişki kurdular. Bu düşünürler XX. yüzyıl Rus Yeni-Kantçı taraftarları üzerinde önemli etkiler yaratabildiler. Rus Yeni-Kantçılarını Batı Yeni-Kantçılardan farklı kılan yanların başında Rus düşünürlerin felsefi sorunlarına ilk bakışları, *metodolojiye* ve *epistemolojiye* olan ilgisi onları, yavaş yavaş insanın ve ilahi bilincin mistik keşiflerinde "yaşam"ın dünya görüşünde varoluşun ontolojik sorunlarına bir ilgiyi ortaya çıkardı. Bu değişimin felsefi yönelimlere olan yönelimini B. Yakovenko'nun "çoğulcu aşkınsalcılık", S. Hessen'in "metafizik mistisizm" ve F. Stepun'un "mutlak felsefesi" üzerinden okumak mümkün. "Logos" dergisinin Prag şubesi 1914-1924 yılları arasında Rus felsefesinde önemini korumuştur. Bu şube daha çok epistemolojik araştırmalara yönelmiş idi. Prag şubesinin redaktörlüğünü Hessen Sergey İosifovich, F. Stepun ve B. Yakovenko gibi Yeni-Kantçı düşünürler üstlenmiştir. XX. yüzyılda "Logos" dergisinin birçok ilgi çekici yönü ile hem Moskova hem de Petersburg'da Rus Yeni-Kantçılarının biyografisi ve tarihi üzerine analitik yorumlarla hayat sürmeye devam etmektedir.

Kaynakça

Abramov Aleksander Ivanovich. *Novaya filosofskaya entsiklopediya*: Pod redaktsiyey. V. S. Stopina V 4 tt. Moskova: Mysl' 2001. // Абрамов Александр Иванович. *Новая философская энциклопедия.* Под редакцией В. С. Стёпина. В 4 тт. Москва, Мысль 2001.

-. "O Russkom Kantianstve i Neokantianstve". *v Zhurnale "Logos"* // А. И. Абрамов. "О Русском Кантианстве И Неокантианстве" *В Журнале "Логос".* www.srph.ru/library/Kant_I/_O...o.../Abramov.doc/. Çevrimiçi 31 ağustos 2017.

Chelpanov Georgi Ivanovich. *Problema Vospriyatiya Prostranstva v Svyazi S Ucheniyem Ob Apriornosti i Vrozhdennosti CH. II. Predstavleniye Prostranstva s Tochki Zreniya Gnoseologii.* Kiev: 1904. / Челпанов Георгий Иванович. *Проблема восприятия пространства в связи с учением об априорности и врожденности Ч. II. Представление пространства с точки зрения гносеологии.* Киев 1904.

Dimitrieva Nina Anatol'yevna. *Russkoye neokantianstvo: "Marburg v Rossii".* Istoriko-Filosofskiye Ocherki. Rossiyskaya Politicheskaya Entsiklopediya Moskova, Rosspen 2007. / Дмитриева Н.А. *Русское неокантианство: "Марбург в России".* Историко-Философские *Очерки.* Российская Политическая Энциклопедия. Москва: Росспэн 2007.

-. *Krititsizm ili mistitsizm? A. I. Vvedenskiy i Russkoye Neokantianstvo,* Moskova: Nauchnoye İzdaniye Filosofiya Rossii 2013. / Дмитриева Н. А. *Критицизм ИЛи Мистицизм? А. И. Введенский И Русское Неокантианство,* Москва: Научное Издание Философия России 2013.

Golosenko Igor' Anatol'yevich, Zverev Vladimir Mikhaylovich. *Sotsiologicheskaya Mysl' v Rossii: Ocherki istorii nemarksistskoy sotsiologii posledney treti XIX - nachala XX veka,* Boris Aleksandrovich Chagin. Leningrad: Nauka, 2003. / Голосенко Игорь Анатольевич. Зверев Владимир Михайлович. *Социологическая мысль в России: Очерки истории немарксистской социологии последней трети XIX - начала XX века.* Борис Александрович Чагин, Ленинград: Наука, 2003.

Georgi Davidovich Gurvitch. *Ideya Neotyemlemykh Prav Litsa V Politicheskoy Doktrine XVII-XVIII Veka. Trudy Russkikh Uchenykh Za Granitsey*. Berlin: Izdatelstvo Kamin 1922. // Гурвич. Г.Д. *Идея Неотъемлемых Прав Лица В Политической Доктрине XVII-XVIII Века.* Берлин: Издательства Камин 1922.

-. "N. N. Alekseyev. Osnovy Filosofii Prava". Praga. izd. Plamya. (retsenziya) *Sovremennyye zapiski.* № 21. (1924): 398-399. / Гурвич Г. Д. "Н. Н. Алексеев. Основы философии права". Прага. изд. Пламя. (рецензия) // *Современные записки.* № 21. (1924): с. 398-399.

-. "Etika i Religiya". *Sovremennyye Zapiski. Obshchestvenno-Politicheskiy i Literaturnyy Zhurnal. Parizh.* Kn. 29. (1926): 259 — 283. / Гурвич Г. Д. "Этика и религия" *Современные записки. Общественно-политический и литературный журнал*. Париж, Кн. 29. (1926): С. 259 — 283.

-. "Retseniziya Na Kn. N.A. Berdyaeva "O Naznachenii Cheloveka. Opyt Paradoksal'noy Etiki". *Sovremennyye Zapiski. Kn.* (1931): *XLVII*. / Гурвич. Г.Д. "Реценизия На Кн. Н.А. Бердяева "О Назначении Человека. Опыт Парадоксальной Этики". *Современные Записки, Кн.* (1931): *XLVII*.

Hessen Sergey İosifovich. *Monizm i Plyuralizm v Sisteme Ponyatiy*. Universitet Praga: Nauchnıye Trudı 1928. // Сергей Иосифович Гессен. *Монизм и Плюрализм в Системе Понятий*. Университет Прага: Научные Труды 1928.

-. *Osnovy Pedagogiki. Vvedeniye v Prikladnuyu Filosofiyu*. Moskova: Shkola Press 1995. / Сергей Иосифович Гессен. *Основы Педагогики. Введение В Прикладную Философию*. Москва: Школа-Пресс 1995.

Vladimir Ivanovich Krasikov. *Sotsial'nyye Seti Russkoy Filosofii XIX-XX Vv*. Moskova Berlin: Direkt Mediya 2014 / Владимир Иванович Красиков. *Социальные Сети Русской Философии XIX-XX* вв. Москва Берлин: Директ Медия 2014.

Lapshin İvan İvanovich. *Problema "Chuzhogo Ya" v Noveyshey Filosofii*. San-Petersburg: Senatskaya Tipografya 1910. / Лапшин И.И. *Проблема "Чужого Я" В Новейшей Философии.* СПБ: Сенетская Типография 1910.

-. "Oproverzheniye Solipsizma". *Filosofskiye nauki. №3*. (1992): *SZO-42./* Лапшин И.И. (1992). "Опровержение Солипсизма". *Философские науки. №3* (1992): *СЗО-42*.

Losskiy N.O. *Pamyati Filosofa B.V.Yakovenko. Yakovenko. V. Moshch' Filosofii*. SPB: Nauka 2000. / Лосский Н.О. *Памяти Философа Б.В.Яковенко. Яковенко Б.В. Мощь Философии*. СПБ: Наука 2000.

Levit S. Y. *Fedor Stepun Pisma*. Moskova: ROSSPEN 2013 vnutri str 468; Stepun F. A. Zhizn i Tvorchestvo. Berlin: Obelisk, 1923. / Левит С. Ю. *Федор Степун Писма*. Москва: ROSSPEN 2013 внутри стр. 468; Степун Ф. А. Жизнь и Творчество. Берлин: Обелиск, 1923.

Nemirova Natal'ya Viktorovna. "Osobennosti Zarozhdeniya Neokantianstvo v Rossii". *Izvestiya Rossiyskogo Gosudarstvennogo Pedagogicheskogo Universiteta Im. A.I. Gertsena*. 6 (24). (2007): 65-69. / Немирова Наталья Викторовна. "Особенности Зарождения Неокантианства В России". *Известия Российского*

Государственного Педагогического Университета IIм. А.II. Герцена. 6 (24). (2007): 65-69.

Nikulina Ol'ga Vyacheslavovna. "B. V. Yakovenko O Sushchnosti i Naznachenii Filosofii" *Zhurnal. Vestnik Nizhnevartovskogo Gosudarstvennogo Universiteta.* № 3 (2012): str. 39-45. / Никулина Ольга Вячеславовна. "Б. В. Яковенко О Сущности И Назначении Философии". *Журнал. Вестник Нижневартовского Государственного Университета.* № 3 (2012): стр. 39-45.

Nizhnikov Sergey Anatol'yevich. *"Filosofiya Very A. I. Vvedenskogo". str. 93-100 Neokantianstvo v Rossii: Aleksander Ivanovich Vvedenskiy. Ivan Ivanovich Lapshin.* Moskova: ROSSPEN 2013. / Нижников Сергей Анатольевич. *"Философия Веры А. II. Введенского". (93-100) Неокантианство в России: Александр Иванович Введенский. Иван Иванович Лапшин.* Москва: РОССПЭН 2013.

Rickert Genrih. *O Ponyatii Filosofii. Nauki o Prirode i Nauki o Kul'ture.* Moskova: Respublika 1998. / Риккерт Г. О. *Понятии Философии. Науки о Природе и Науки о Культуре.* Москва: Республика 1998.

Sapov V.V. "Sergey Gessen – Russkiy Filosof". *Vestnik Rossiyskoy Akademii Nauk.* № 6. (1993): 523-526. / Сапов В.В. Сергей Гессен – русский философ. *Вестник Российской Академии наук.* № 6. (1993): 523-526.

Stepun Fedor Avgustovich. *Byvsheye i Nesbyvsheyesya.* T. 1. N'yu-York: Izd-vo im. Chekhova 1956. / Степун. Федор Августович. *Бывшее и Несбывшееся.* Т. 1. Нью-Йорк: Изд-во им. Чехова 1956.

Stepun F.A. *Mirovideniye.* Perevod S Nemetskogo: G. Snezhinskoy. Ye. Krepak. L. Markevich: G. Snezhinskaya. O Rabote Nad Perevodom Ocherkov F. Stepuna. Sankt-Peterburg: İzdatel'stva. Vladimir Dal' 2012. / Степун Ф.А. *Мировидение.* Перевод С Немецкого: Г. Снежинской. Е. Крепак. Л. Маркевич: Г. Снежинская. О Работе Над Переводом Очерков Ф. Степуна. Санкт-Петербург: издательства. Владимир Даль 2012.

Shukova Galina Valer'yevna. "G. I. Chelpanov i Problema Vospriyatiya Prostranstva". *Psikhologicheskaya Nauka i Obrazovaniye.* № 3 (2001): 99—111. / Шукова Галина Валерьевна "Г. И. Челпанов и проблема восприятия пространства". *Психологическая Наука II Образование.* № 3 (2001): 99-111.

Vvedenskiy Aleksander İvanovich. *Filosofskiye Ocherki. Vyp. 1 O Filosofii v Rossii. O Mistitsizme i Krititsizme V. S. Solov'yeva. O Svobode Voli. O Smysle Zhizni. Ob Otnosheniyakh Very K Znaniyu.* Sankt-Peterburg: Izdatel'stvo: Tip. "V.S. Balashov i Ko 1901. // Введенский. А. *Философские Очерки. Вып. 1 : О Философии В России. О Мистицизме II Критицизме В. С. Соловьева. О Свободе Воли. О Смысле*

Жизни. Об Отношениях Веры К Знанию. Санк-Петербург: Издательство: Тип. "В.С. Балашев и Ко 1901.

-. Opyt Postroyeniya Teorii Materii Na Printsipakh Kriticheskoy Filosofii. Sank-Petersburg: v Tipografii. Vezovrazova 1888. i; URSS: Izd. 2. ispr 2011. / Введенский А.И. *Опыт Построения Теории Материи На Принципах Критической Философии.* Сан-Петербург: в Типографии Везовразова. и 1888 URSS: Изд.2. испр 2011.

Yakovenko B.V. *Chto Takoye Transtsendental'nyy Metod?* SPB: Nauka 2000/ Яковенко Б.В. *Что такое трансцендентальный метод?* СПб: Наука 2000.

Yermichev Aleksander Aleksandrovich. *O Neokantiantse B.V. Yakovenko i Yego Meste V Russkoy Filosofii.*// Ермичев. Александр Александрович. *О неокантианце Б.В. Яковенко и его месте в русской философии.* https://texts.news/istoriya-filosofii/ermichev-neokantiantse-yakovenko-ego-meste.html. Çevrimiçi 15 Nisan 2018.

Zenkovskiy Vasiliy Vasil'yevich. "S.I.Gessen kak filosof" Novyy zhurnal. N'yu-York: № XXV. (1951): 209-214. / Зеньковский В.В. "С.И.Гессен как философ" Новый журнал. Нью-Йорк: № XXV (1951) 209-214.

Zenkovskiy V. Istoriya Russkoy Filosofii. Moskova: Akademicheskiy Proyekt. Raritet. 2001. / Зеньковский В. История русской философии. Москва: Академический Проект. Раритет, 2001.